

Zaalteksten derde verdieping vaste collectie Van Gogh Museum

Inhoud

Schilderen ondanks alles	1
Op de muur: Vincent van Gogh 5-6 september 1889: 'Ik heb een ingehouden werkwoede als nooit tevoren en ik geloof dat dat me zal helpen om beter te worden.'	2
Schilderij: Amandelbloesem, 1890	2
Beeldbeschrijving Amandelbloesem	2
Schilderij: Kreupelhout, 1889	2
Schilderij: Irissen, 1890.....	2
Beeldbeschrijving Irissen	2
Schilderij Avond (naar Millet), 1889	3
1890 Bezielde natuur	3
Op de muur: Vincent van Gogh c. 10-14 juli 1890: 'Ik voor mij ben geheel geabsorbeerd in de onafzienbare vlakte met korenvelden tegen de heuvels, groot als een zee.'	3
Schilderij: Korenaren, 1890	3
Schilderij: Korenveld met kraaien, 1890	3
Beeldbeschrijving Korenveld met kraaien.....	4
Schilderij: Korenveld onder onweerslucht, 1890	4
Beeldbeschrijving Korenveld onder onweerslucht.....	4
Schilderij: Boomwortels, 1890	5
Beeldbeschrijving Boomwortels.....	5
Schilderij: De tuin van Daubigny, 1890.....	5
Dood en erkenning	5

Schilderen ondanks alles

Na zijn opname in de inrichting van Saint-Rémy voelde Van Gogh zich als een 'gebroken kruik', die nooit meer gemaakt zou kunnen worden. Toch werkte hij gestaag en dapper verder, om een nog betere kunstenaar te worden, tussen de aanvallen van zijn geestesziekte door. Het schilderen en tekenen gaf bovendien structuur aan de lange dagen en zorgde ervoor dat hij niet verviel tot de ledigheid van de andere patiënten.

Als hij niet buiten de muren van de inrichting kon of mocht werken, schilderde hij het uitzicht uit zijn kamer: 'door het venster met ijzeren tralies ervoor kan ik een ommuurd korenveld zien, waarboven ik 's morgens de zon in zijn volle glorie zie opkomen'. Of hij verkende de verwilderde tuin, waar hij oneindig veel onderwerpen vond. Daarnaast schilderde Van Gogh kopieën naar zwart-wit prenten van andere kunstenaars. Ook schilderde hij 'kalm en met trefzekere hand' enkele kapitale bloemstillevens.

Op de muur: Vincent van Gogh 5-6 september 1889: 'Ik heb een ingehouden werkwoede als nooit tevoren en ik geloof dat dat me zal helpen om beter te worden.'

Schilderij: Amandelbloesem, 1890

Vincent van Gogh

Van Gogh maakte dit sprankelende stilleven van tere amandelbloesem tegen een helderblauwe lucht voor zijn pasgeboren neefje Vincent Willem. Zoals de bloesem na een lange winter de lente aankondigt, brengt ook de geboorte van een kind de hoop en belofte van nieuw leven. Met veel aandacht en precisie schilderde Van Gogh de delicate wit-rose bloemetjes: sommige net open, andere nog in de knop.

Beeldbeschrijving Amandelbloesem

olieverf op doek, 73,3 x 92,4 cm

We kijken omhoog naar de lucht en zien grillig kronkelende, groenblauwe, bloeiende takken van een bloesemboom. De takken zijn dichtbij; details van zijtakken, knoesten en bloemen zijn goed te onderscheiden. Er zijn vier grote takken. Vanuit het midden onderaan steken drie takken omhoog het schilderij in. De voorste, grootste bloesemtak gaat schuin de linkerbovenhoek in. De bloesemtak erachter kronkelt zich een weg naar de rechterbovenhoek. De achterste bloesemtak gaat met haar vertakkingen recht omhoog. Een vierde bloesemtak lijkt vanuit de rechterbovenhoek te komen, en buigt weer af naar middenboven. De bloesemtakken vullen het hele schilderij op een blauwe achtergrond.

De tere witte en lichtroze bloemen contrasteren met de blauwe achtergrond, geschilderd in verschillende tinten blauw. Dankzij donkere contourlijnen springen ook de vier grote takken eruit. De bloemen zijn heel precies geschilderd. Sommige bloemen zijn nog in de knop, anderen helemaal open. Van Gogh schilderde eerst alle bloesemtakken en bloemen. Daarna pas de lichtblauwe achtergrond in kleine streepjes die zich om en tussen de takken heen vormen. Het blauw is telkens een andere tint. Hier en daar is nog wat onbeschilderd doek te zien rondom de takken.

Schilderij: Kreupelhout, 1889

Vincent van Gogh

Van Gogh maakte talloze werken in de schaduwrijke tuin van de inrichting. Elk hoekje werd door hem in kaart gebracht. 'Je hoeft er alleen maar stijl in te brengen', schreef hij aan zijn broer. Hij bedoelde dat kleur, lijn en toets voldoende waren om van een eenvoudig onderwerp een waar kunstwerk te maken. Bij dit stukje over groeiend kreupelhout sneed hij de voorstelling radicaal af, vertaalde de begroeiing in kleurvlakjes, en contrasteerde die met de langere streken van de boomstammen.

Schilderij: Irissen, 1890

Vincent van Gogh

Van Gogh schilderde in de inrichting tweemaal eenzelfde weelderig boeket irissen. Beide werken waren in de eerste plaats een kleurstudie. Waar hij in het andere stilleven streefde naar een zacht effect van pastelkleuren, zocht hij hier juist het meest krachtige kleurcontrast. Door de paarse bloemen tegen een gele achtergrond te zetten, kwamen de decoratieve vormen extra fel uit. De irissen zijn inmiddels van paars naar blauw verkleurd, maar de schoonheid van dit stilleven blijft ongeëvenaard.

Beeldbeschrijving Irissen

olieverf op doek, 92,7 x 73,9 cm.

Een vaas vol blauwe irissen vult dit schilderij volledig. De vaas is van okerkleurige aardewerk met een sierlijk, klein oor schuin naar ons toegedraaid. De vaas staat op een donkergele ondergrond voor een lichtgele achtergrond. Alles draait om de enorme bos blauwe irissen. Hun helderblauwe bloemblaadjes contrasteren met het geel in de vaas, ondergrond en achtergrond. De bos bestaat uit ontelbaar veel bloemen, doorkruist door een handvol groene smalle, lange bladeren. Aan de rechterkant van het schilderij zijn een paar takken geknapt richting de grond.

Van dichtbij bekeken zijn in de bloemen verschillende kleuren te vinden. Meerdere tinten blauw, wit en soms oranje en oker. De contouren van de bloemen en bladeren zijn geschilderd met donkere lijnen in bijpassende kleuren. De naar beneden hangende bloemen zijn afwijkend geschilderd dan de rest. De penseelstreek is anders. Er zijn minder afzonderlijke streepjes te zien, waardoor ze gladder lijken. De gele achtergrond is later geschilderd dan de bloemen. Er zijn duidelijke, dikke gele verfstreken zichtbaar die de vorm van de bloemen volgen.

Schilderij Avond (naar Millet), 1889

Vincent van Gogh

In Saint-Rémy oefende Van Gogh op het schilderen van figuren. Als voorbeeld gebruikte hij prenten naar schilderijen van zijn favoriete kunstenaars. Hoewel hij de voorstelling nauwkeurig overnam, zag hij het zelf niet als kopiëren. Hij zag het meer als 'vertalingen' van zwart-wit naar kleur, zoals een musicus een stuk van een andere componist vrij kan interpreteren. Van Gogh wist deze werken dan ook een geheel eigen karakter en gevoel mee te geven.

1890 Bezielde natuur

De laatste twee maanden van zijn leven bracht Van Gogh door in het landelijke Auvers-sur-Oise, vlakbij Parijs. Hij was altijd een productief kunstenaar geweest, maar hier schilderde hij als nooit tevoren: in slechts zeventig dagen maakte hij circa vijfenzeventig schilderijen. Van Gogh verbeeldde vooral de natuur in al haar verschijningsvormen: tuinen vol bloemen, een close-up van wuivend koren en panoramische landschappen vol emotie.

Van Gogh kende de streek van de schilderijen van Charles-François Daubigny. Hij bewonderde de stemming en het persoonlijke gevoel dat deze Franse schilder in zijn landschappen wist te leggen. Ook Van Gogh probeerde de emoties die hij voelde bij het zien van een opkomende zon, een grasspriet of een geploegde akker te laten doorklinken in zijn werk. De natuur was voor hem iets religieus, een plek om troost uit te putten of op krachten te komen. Dat Van Gogh deze grootse gevoelens tot op de dag van vandaag op ons weet over te brengen, verklaart mede zijn succes als kunstenaar.

Op de muur: Vincent van Gogh c. 10-14 juli 1890: 'Ik voor mij ben geheel geabsorbeerd in de onafzienbare vlakke met korenvelden tegen de heuvels, groot als een zee.'

Schilderij: Korenaren, 1890

Vincent van Gogh

Van Gogh moet voor dit werk middenin een koren-veld zijn gaan staan om vervolgens aandachtig een kleine uitsnede over te brengen op zijn doek. Hij creëerde een decoratief patroon van de lange aren met hun golvende bladeren en zware halmen. Om de monotonie van de groene, wiegende korenzee te doorbreken, schilderde hij linksboven een koren-bloem en rechtsonder een 'roze winde die zich rondom een stengel slingert'.

Schilderij: Korenveld met kraaien, 1890

Vincent van Gogh

Een korenveld met een pad dat aan de horizon verdwijnt, een dreigende onweerslucht en opvliegende kraaien. Het is niet verwonderlijk dat dit monumentale landschap nog altijd wordt gezien als een directe aankondiging van Van Goghs tragische zelfmoord en daarmee als zijn laatste werk. Feit is echter dat hij na dit schilderij nog verschillende aanzienlijk vrolijkere werken maakte – maar in sommige gevallen is de mythe nu eenmaal sterker dan de realiteit.

Beeldbeschrijving Korenveld met kraaien

olieverf op doek, 50,5 x 103 cm.

Dit landschap heeft een opvallend breed, liggend formaat. We zien een knallend geel-okker oker korenveld met daarboven een donkerblauwe stormlucht. We staan als kijker op een kruising van rode paden met aan weerszijden stroken groen. Eén pad gaat midden door het korenveld, met een bocht naar rechts richting de horizon. Een ander pad loopt schuin naar links, richting de horizon. Een ander pad loopt naar rechts, meer naar de rechterkant van het schilderij. Als je het schilderij horizontaal in drie gelijke delen verdeelt, vormt de lucht ongeveer het bovenste deel, het korenveld het middelste deel en aan de onderkant is de kruising van de rode paden.

Vincent heeft het koren geschilderd in grove gele strepen die schuin van linksonder naar rechtsboven lopen. De wind waait door het veld en laat het koren buigen, je kunt het bijna voelen. Een groep kraaien vliegt op, of strijkt neer om dekking te zoeken. De kraaien bevinden zich in het midden van het schilderij, en naar rechtsachter en boven toe. De lucht ziet er dreigend uit met wilde donkerblauwe en zwarte verfstreken. Dit lijkt het moment waarop een enorme stortbui ieder moment kan losbarsten. Er zijn slechts twee lichtere stukken lucht te zien. Twee lichte ronde vormen, vlak bij de overgang van het korenveld naar de luchtpartij. De hele lucht is opgebouwd uit wervelende strepen.

Je ziet dat Vincent verschillende penselen heeft gebruikt. De lijnen in het landschap zijn dunner dan die in de lucht. En over het hele schilderij zijn verschillende soorten verfstreken te zien. Schuine lange strepen in het koren, met de korenaren als kortere horizontalere strepen boven op de stengels. De kraaien zijn geschilderd als platte letters 'M'.

Schilderij: Korenveld onder onweerslucht, 1890

Vincent van Gogh

In de laatste weken van zijn leven maakte Van Gogh een aantal indrukwekkende schilderijen van de korenvelden rond Auvers, waaronder dit uitgestrekte veld onder een donkere hemel. Hij maakte zich inmiddels zorgen over zijn financiële situatie en zijn bestaansrecht als kunstenaar; zoveel dat het penseel bij het werken bijna uit zijn hand viel, schreef hij. Hij probeerde in deze ambitieuze werken dan ook 'triestheid en extreme eenzaamheid' uit te drukken. Opvallend genoeg hadden de overweldigende emoties die Van Gogh in de natuur ervoer een heilzame werking op zijn eigen wankele gemoed. Hij noemde het effect van deze landschappen op zijn gestel 'gezond en hartversterkend'.

Beeldbeschrijving Korenveld onder onweerslucht

olieverf op doek, 50.4 x 101.3 cm

Dit schilderij heeft een opvallend liggend formaat. Het is ruim 50 cm hoog en ongeveer een meter breed. Het is opgebouwd uit twee vlakken: een flinke strook lucht, en een smallere strook land eronder. We stappen dit uitgestrekte landschap van frisgroene korenvelden binnen. Boven de velden drijven dreigende onweerswolken in tinten licht- en donkerblauw. Aan de linkerkant drijven enkele eenzame, witte wolken bijna het schilderij uit.

Dit panorama is leeg en verlaten. Je kunt de stilte en drukkende lucht voor de storm bijna waarnemen. Naar boven toe schildert Van Gogh de lucht lichter van kleur. Door deze verscheidenheid aan blauwtonen en het golvende ritme van de streepjes lijkt de lucht te gloeien, net als de velden. Die velden vormen een lapjesdeken van verschillende lichte groentinten. En in een bijna hemelsbreed lint van liggende witte streepjes op de voorgrond, steken toefjes felrood flink af. Van een afstand lijken het bloemen, met wellicht enkele rode klapprozen. Er zijn geen wegen of mensen te bekennen. Alleen vier hoibalen links, hoog richting de horizon, en eentje rechts halverwege het landschap, doorbreken de leegte.

Schilderij: Boomwortels, 1890

Vincent van Gogh

Hoewel er een hardnekkige mythe is ontstaan dat het meer dramatische Korenveld met kraaien Van Goghs laatste werk is, lijkt Boomwortels een veel waarschijnlijker kandidaat. Hij heeft het schilderij namelijk niet kunnen afmaken, wat linksonder goed te zien is. De haast onherkenbare vormen, sterke lijnen en felle kleuren zijn wel aangevoerd om Van Gogh aan te wijzen als een belangrijke voorloper van de abstracte kunst.

Beeldbeschrijving Boomwortels

olieverf op doek, 50,3 x 100,1 cm

Op dit schilderij, dat ongeveer 100 cm breed en 50 cm hoog is, zien we een wirwar van felle kleuren en wilde, grillige, niet-concrete vormen. Krachtige penseelstreken en dik aangebrachte verf bedekken het canvas. De titel zegt dat we naar boomwortels kijken.

In dit schilderij ontbreekt een focuspunt. Het onderwerp wordt pas duidelijk als je langer kijkt: het is een helling met boomstammen en boomwortels die door de afgrond heen naar buiten groeien., Het zijn het soort bomen die worden gebruikt voor hakhout. Over de hele breedte van het doek zijn langwerpige licht- en donkerblauwe vormen te zien, dit zijn de wortels. Sommige lopen helemaal van boven tot beneden. Sommige starten op de helft en groeien naar boven, veel kronkelen over het doek heen. De grootste blauwe vorm lijkt de onderkant van een boomstam te zijn helemaal rechts op het schilderij. Tussen het blauwe hout is de bosbodem in roodbruine en gele strepen te zien.

Flarden licht en donker groene bladeren bevinden zich her en der op het doek. Iets rechts van het midden is een grote wolkachtige vorm te zien. Deze is wat hoekig geschilderd met korte rechte en hoekige streepjes. De basis van deze vorm is lichtgroen en de streepjes aan de randen zijn donkerblauw en donkergroen. Linksboven in de hoek is een stukje lichtblauw te zien. Wellicht een blik op de lucht.

Schilderij: De tuin van Daubigny, 1890

Vincent van Gogh

Na zijn aankomst in Auvers bracht Van Gogh zo snel hij kon een bezoek aan het huis en de tuin van Daubigny, nog altijd bewoond door diens weduwe. Omdat hij even geen schilderdoek voorhanden had, maakte Van Gogh deze eerste studie van de tuin op een theedoek. Later maakte hij nog twee uitgewerkte schilderijen van deze plek, die voor hem zoveel betekende.

Dood en erkenning

Op 27 juli 1890 schoot Van Gogh zich met een pistool in de borst, in een veld bij Auvers. Hoewel Van Gogh door zijn ziekte geen hoge ambities meer had, toonde hij een enorme werklust. Toch was hij mentaal uit balans. Aanwijzingen daarvoor zijn in de brieven te vinden. Zo wilde zijn broer Theo voor zichzelf gaan beginnen en door de onzekere (financiële) toekomst voelde Vincent zich

terneergeslagen: 'ook mijn leven is aan de wortel aangetast, ook ik sta niet stevig meer op mijn benen.'

Twee dagen later overleed Van Gogh in het bijzijn van Theo. Zijn kist, overdekt met gele bloemen, werd omringd door zijn laatste schilderijen. Verschillende kunstenaarsvrienden woonden de begrafenis bij, onder wie Émile Bernard. Die schreef aan de bevriende criticus Albert Aurier: 'terwijl wij de hellingen van Auvers beklommen praatten we over hem, over de gedurfde impuls die hij aan de kunst heeft gegeven.' Aurier had Van Gogh kort daarvoor in een lovend stuk 'een geweldig en radeloos genie' genoemd. Het was het begin van de officiële erkenning van Van Goghs talent.

1890 Auvers-sur-Oise

16.05

Vertrekt uit de inrichting en verhuist naar Auvers-sur-Oise, vlakbij Parijs, waar hij logeert in de herberg Auberge Ravoux. Dokter Gachet wordt daar zijn arts. Deze raadt Van Gogh aan vooral te schilderen.

27.07

Van Gogh vertrekt in de middag vanuit de herberg Auberge Ravoux, waar hij logeert, om te gaan schilderen. Schiet zichzelf een kogel door de borst en keert tegen de avond gewond terug.

28.07

Theo ontvangt bericht over Vincents verwonding en reist naar Auvers.

29.07

Van Gogh overlijdt in het bijzijn van Theo aan zijn verwonding, 37 jaar oud. De begrafenis vindt plaats op 30 juli in Auvers, bijgewoond door zo'n 20 kunstenaars-vrienden en bekenden. Zijn familie in Nederland kan niet direct komen.

1891

25.01

Theo's gezondheid verslechtert snel als gevolg van syfilis. In oktober krijgt hij een psychische en lichamelijke inzinking en wordt opgenomen in een inrichting. Hij overlijdt op 25 januari 1891 in Utrecht.

1914

14.04

Theo's weduwe Jo laat zijn stoffelijke resten herbegraven naast Van Gogh in Auvers.